

kada si joj pomilova vrat
zaista si pomilovao vrat.
belu kopiju skeleta prazivotinje
nisi mogao da je udaviš premda je
zahroptala
prelomio si ga na kolenu nateklom od meniskusa
kao propali muzičar crveni instrument

Preveo s mađarskog Arpad VICKO

Pesme pod a) su iz ciklusa *nevidljivi puder ogrlica od kljova*
Pesme pod (b) su iz ciklusa *karton & karfiol &*
Pesme pod (g) su iz ciklusa *varijacije na gips*

O prašini sveta

janoš banjai

No, od tada su se stvari u svetu (književnosti) umnogome promenile; nekadašnje upozorenje Đerđa B. Saboa ponovo je postalo aktuelno: »Zaostajemo...«

Za čim zaostajemo? Nivo vrednosti naše poezije, njen *standard*, kako smo govorili godinama ranije, ne samo što je *dan* na višem stepenu, već smo i prema svetu — mogao biti kazati: i prema svetskoj poeziji — *otvoreniji*, što ne znači ništa drugo no jednostavno to da vrednosti naše poezije vode *dijalog* s vrednostima »velikih«, zaista modernih poezija: kakvih li samo pritoka ima Tisa, ona ista Tisa koja nam je tada nalikovala na kavku stajaču vodu i bila »meka i plavokosa« (Jožef Atila). Naša poezija ume i da odgovori, a ne samo da postavlja pitanja; to je suština »dijaloške situacije«.

I možda nije sporedna okolnost ni to da o tome, tim vrednostima, uslovima dijalog-a, makar ponekad i zamuckujući, ali umemo da progovorimo *pojmovnim jezikom*; u stanju smo racionalno (ne samo intuitivno i impresionistički) da sagledamo i opišemo poeziju: javni svet modernog pesništva. Jednom delu našeg kritičkog mišljenja više nije neophodna vatra emotivne identifikacije da bi mogao govoriti o pesmi; u stanju smo da o pesmi iskažemo ne samo *produženu* metaforu, već i pojmove.

Nešto, ipak, nije u redu, za nečim, ipak, zaostajemo.

Teško da bi se pesnikova dijagnoza mogla osporiti: ona je tačna i verodostojna — naznačava simptome krize i osećanja praznine. Krizu naše poezije i osećanje praznине koje iz te krize proizlazi. Čime se ova dijagnoza može dokazati, u čemu se ona očituje, u čemu se manifestuje, *uprkos* čijenjica koje ukazuju i na *drugačije* stanje? Možda je čudno, ali se sve to ne pokazuje u tome *kako* naša poezija govoriti, jer ona *dobro* govoriti, mudro usvaja nove zahvate, postupke i tonove, ume i da misli, da misa onošuću oplemenjuje emocije, nego u onome *šta* kaže, o *čemu* govoriti, u čemu se očituje materija doživljaja i bića. Kao da je, sa vladavši (mudro, korisno) sve tajne građenja pesme, »pevanja«, smetnula s uma da je sve to samo *spoljni ukras*, ornamentika, koja može da deluje, funkcioniše, utiče, tek ako *ima* i svoj sadržaj, ako obuhvata misterije i tajne bivstovanja. Nekoč s tim nije bilo problema, *upravo ne s tim*. I da je upravo to napadnuto od nekakve — duhovne, intelektualne — štetočine, otud i pesnikovo upozorenje, otud zloslutna dijagnoza. I *tu* trebalo da stupi na scenu kritika poezije, *uprkos* tome što je na osnovu dosadašnjih iskustava svesna da nikakva — kritičarska — *spoljna intervencija* ne može da menja tok stvari. I budući da to nije učinila, ili je to kritika poezije činila posredno, stupio je na scenu pesnik, zato je on uspostavio dijagnozu, pa čak i na jedan ne pesnički način, nego britkim jezikom kritike.

No i ovo istupanje je usledilo tek nakon određenih prethodnih događaja. Jer ni dvadeset godina pre nije kritika *izrazila*, već samo proglašavala i razglasavala da je na ovom tlu neophodna poezija druge vrste, koja bi *govorila nešto drugo*, jer i vremena su drugačija, i jedna takva poezija mora — makar i posredući — da osvaja nove prostore za sebe i za bivstovanje u svetu. Time što je govorila o nečemu drugom, tadašnja mlada poezija otvorila je i nove puteve mišljenja o poeziji.

Sada, nova zbirka Ota Tolnajia čini isto. Govori o drugom, izražava se drugačije osvajajući intelektualne i emocionalne sadržaje, drugu vrstu doživljaja bivstovanja, premda njena sredstva, *onako kako govoriti*, ornamentika, kao da su skoro u potpunosti ostala nepromenjena. Ova zbirka otvara nove kapije, nove inicijative. Pesnikov glas jedva da je drugačiji u odnosu na njegove ranije knjige, doduše, postao je plemenitiji, i raspon između krajnje visokih i krajnje

dubokih tonova se znatno proširio, sposoban je ispevati pesme dugog daha (zbog toga bismo svaki ciklus zbirke mogli smatrati jednom dugom pesmom). Ustaljivanje ovog načina pesničkog saopštavanja »propušta« u telo pesme i takva — ranije omrzuta — sredstva strukturiranja pesme, kao što su slikovi i vezani ritmovi, naravno, tek u formi *nagoveštaja*, ali ipak na dovoljno vidljiv, jasan način. To znači da se pesma Ota Tolnajia u *Prašini sveta* — na način nagovesten već u prethodnim zbirkama — stabilizovala, no zajedno s tim — u odnosu na zbirku o karfiolu, na primer — postala je »uočišćenja«, samosvesnija, manje je u njoj asocijativnih nizova koji dovode do disperzije pažnje, ali tim više je u njoj jezičke strogosti i čistote, tim više su sigurniji putevi motiva, ponavljanja i paralela, tim više je omeđenija metaforizirajuća praska.

Ovo »prečišćavanje« forme izbacilo je na površinu one nove poetske sadržaje, one nove slojeve doživljaja i materijala bivstovanja zbog kojih ovu zbirku možemo smatrati inicijativnom; s njom se zaista približavamo danu kada — *iznova* — treba da se dogovorimo o nekim »praktičnim« stvarima koje se tiču našeg pesništva i, unutar njega, čitavog našeg života; treba raspraviti temeljna pitanja, jer praktične stvari su uvek temeljna pitanja, i o detaljima ne vode, ili jedva da vode računa. To su, na primer, osnovna pitanja *ličnosti*. Zbog čega je tako malo pravih lirske pesama pod ovim našim podnebljem? I da bismo i to pitanje mogli apsolvirati, Oto Tolnai daje primer. Većina pesama prvog ciklusa zbirke su lirske, u njima progovaraju emotivne tajne egzistencije. Time Tolnai pruža osnovu koja obezbeđuje polazište prema izražavanju, pojmovnom (kritičkom) viđenju jednog novog pesničkog — lirske — senzibiliteta. Istovremeno, trebalo bi ispitati na koji način su iz naše poezije iščezli tragovi zanosa otkrića, gde su se izgubila ona velika uzbudnja spoznavanja sveta? Zašto je umesto svega toga našom poezijom zavladala poza, razne varijante opsene? Pesme *Prašina sveta* daju primer rešenja i ovog problema. Same sebe otkrivaju i same sebe ispisuju u vidu ponekih citata, evociranjem imena — slikara i pesnika — atmosfere »stranih gradova«. *Dijalog s tekstovima* — pesmama, slikama, dnevnicima — drugih stvaralaca pruža ključeve za razrešenje šifre nove pesme, što u prvom redu znači da otvorenost, asimilativnu sposobnost, obaveštenost podiže na jedan viši stepen, učinivši ih *pesmom*. Naše pesništvo kao da je poslednjih godina izgubilo kompas, a *Prašina sveta* pokazuju izlaz, pokazuju kako može da se uplovi u luku iz pakla otvorenog mora.

I pokazuje još nešto — opet s namerom inicijacije — nova zbirka Ota Tolnajia. To je da poezija može da bude *prava* (čitat: savremenja i vredna), ako je ukorenjena u *sadašnjosti*, ako govoriti *drugačije* upravo o onom što se »baš sada« dešava, nastaje i razvija. Ako za njeno bitisanje i ne postoje drugo vreme no sadašnjost, pa i ako se *odavde* orijentise prema prošlosti, aко *odavde* stupa na scenu stalnosti, bezvremenosti metafizičkih kvaliteta. Pesma Ota Tolnajia ne *pita* o današnjici, njegova pesma je već prevazišla stadijume kada se pitanja postavljaju. Radije govoriti o *sadašnjosti*, što ujedno znači da proizvodi, stvara sadašnjost, što ujedno znači da proizvodi, stvara sadašnjost za nas. U pesmama *Prašine sveta* možemo otkriti naše bivstovanje *ovde i sada*; otkrivamo u njima naše živote, naše sudbine.

Da li nas time dovodi na rub provalije? To što izvodi svoje artističke numere iznad ničega, uvek *kao* na ivici pada, stropoštavanja, razbijanja — time ne kazuje ništa drugo no da (*odavde*, opet počinje nešto) treba *pevati*, pa i ako te pesme bivaju prožderane, jer *veter nosi pršinu sveta*. Ako, pak, pevate, neće valjda »ajgir-crven pečat tajne« ostati nerazbijen.

S mađarskog preveo: Arpad Vicko